

**O‘ZBEKISTONDA INGLIZ VA RUS TILLARINING SOTSIOLINGVISTIK
MAQOMI: RAQOBATMI YOKI INTEGRATSIYA**

Karimova Mavluda Muzaffar qizi

*Denov tadbirkorlik va pedagogikka instituti filologiya fakulteti: filologiya
va tillarni o‘qitish: o‘zbek tili yo‘nalishi 3-bosqich talabasi*

E-mail: mavludakarimova187@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada O‘zbekistonda ingliz va rus tillarining sotsiolingvistik maqomi, ularning jamiyatdagi roli, ta’lim, ish va madaniyat sohalaridagi qo‘llanilishi tahlil qilinadi. Maqola til siyosati, lingvistik integratsiya va raqobat nazariyalari asosida yozilgan. Tadqiqot natijalari ingliz va rus tillarining ijtimoiy funksiyalari, ularning o‘zaro ta’siri va jamiyatdagi mavqeini aniqlashga qaratilgan. Maqolada so‘rovnoma va statistika ma’lumotlari asosida ikki jadval keltirilgan.*

Kalit so‘zlar: *sotsiolingvistika, ingliz tili, rus tili, til siyosati, lingvistik integratsiya, til raqobati, O‘zbekiston.*

АННОТАЦИЯ: *В данной статье анализируется социолингвистический статус английского и русского языков в Узбекистане, их роль в обществе и использование в сферах образования, труда и культуры. Статья основана на теориях языковой политики, языковой интеграции и конкуренции. Результаты исследования направлены на выявление социальных функций английского и русского языков, их взаимодействия и положения в обществе. В статье представлены две таблицы, составленные на основе анкетных и статистических данных.*

Ключевые слова: *социолингвистика, английский язык, русский язык, языковая политика, языковая интеграция, языковая конкуренция, Узбекистан.*

ANNOTATION: *This article analyzes the sociolinguistic status of English and Russian in Uzbekistan, their role in society, and their use in the fields of education, work, and culture. The article is based on the theories of language policy,*

linguistic integration, and competition. The results of the study are aimed at identifying the social functions of English and Russian, their interaction, and their position in society. The article presents two tables based on questionnaire and statistical data.

Keywords: *sociolinguistics, English, Russian, language policy, linguistic integration, language competition, Uzbekistan.*

KIRISH

Til jamiyatdagi muloqotning asosiy vositasi sifatida inson faoliyatining barcha sohalariga ta'sir qiladi. O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin rus tili uzoq yillik dominatsiyani yo'qotdi, ingliz tili esa global integratsiya va modernizatsiya jarayonida kengayib bormoqda¹. Shu munosabat bilan, mamlakatda ingliz va rus tillarining sotsiolingvistik maqomi masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. Tadqiqotning asosiy maqsadi – ikki tilning jamiyatdagi o'rni, ularning o'zaro ta'siri va raqobat yoki integratsiya darajasini aniqlashdir.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida ingliz tili majburiy fan sifatida joriy qilinishi, rus tilining esa ilmiy va texnik sohalarda faol qo'llanilishi mamlakatda ikki tilda bir vaqtning o'zida muloqotning yangi shakllarini yuzaga keltirdi. Shu sababli, ilmiy izlanishlar ingliz va rus tillarining ijtimoiy funksiyalarini, ularning yosh avlod va mutaxassislar orasidagi qo'llanilishini aniqlashga yo'naltirilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Til siyosati va sotsiolingvistika sohasidagi tadqiqotlar ingliz va rus tillarining maqomini tahlil qilishda asosiy manba hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili

Fishman, J². Fishman tilni etnik va ijtimoiy identitet bilan bog'lash nuqtai nazarini bayon qiladi. O'zbekistonda ingliz va rus tillarining funksiyasi shunday ijtimoiy vaziyatga mos keladi.

¹ Rahmonova, M. – "O'zbek tilining jamiyatdagi maqomi" – Tashkent: Fan, 2015. – 34-50 b.

² Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistics" – New York: Academic Press, 1989. – 112-130 b

Kachru, B³. Kachru ingliz tilining ikkinchi va chet tillar sifatidagi sotsiolingvistik maqomini o'rganadi. O'zbekistonda ingliz tili global kommunikatsiyada, ilm-fan va biznes sohalarida asosiy vosita sifatida kengaymoqda.

Valieva, G⁴. Rus tilining post-sovet mamlakatlarda saqlanib qolgan ijtimoiy mavqeini tahlil qiladi. O'zbekistonda rus tili ilmiy, texnik va kasbiy sohalarda muhim rol o'ynaydi.

Metodologiya

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi:

Sotsiolingvistik kuzatuv: maktab, universitet va ish muhitida ikki tilning qo'llanilishini kuzatish;

So'rovnoma: 500 nafar respondent (talabalar, o'qituvchilar, ishchi mutaxassislar) orasida ingliz va rus tillarining kundalik va professional hayotdagi qo'llanilishi bo'yicha o'tkazildi;

Statistik tahlil: ma'lumotlar SPSS dasturi yordamida kodlandi va analiz qilindi;

Jadval va grafiklar: til maqomi va qo'llanilish darajasi vizual tarzda ifodalandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ingliz va rus tillari O'zbekistonda turli ijtimoiy vazifalarni bajaradi. Quyidagi jadval 1 respondentlarning tilda kundalik faoliyati bo'yicha taqsimotini ko'rsatadi:

Jadval 1.

Respondentlarning kundalik hayotda til ishlatish foizi (%)

Guruh	Faqat o'zbek tili	Rus tili	Ingliz tili	Ikkala til birgalikda
Talabalar	12%	35%	20%	33%
O'qituvchilar	8%	40%	25%	27%
Ishchi mutaxassislar	10%	45%	15%	30%

³ The Other Tongue: English Across Cultures” – Urbana: University of Illinois Press, 1992. – 45-67 b

⁴ Russian Language in Post-Soviet Space” – Moscow: Nauka, 2010. – 78-102 b

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, rus tili ilmiy va kasbiy sohalarda kuchliroq bo‘lsa, ingliz tili talabalar orasida global kommunikatsiya va IT sohasida qo‘llanilmoqda. Ikkala til birgalikda ishlatilishi, xususan, akademik va ish muhiti uchun xosdir, bu esa til integratsiyasiga ishora qiladi.

Jadval 2.

Ingliz va rus tillarining ijtimoiy funksiyasi bo‘yicha respondentlar bahosi (%)

Funksiya	Rus tili	Ingliz tili
Ta‘lim	42%	38%
Ish va kasb	50%	35%
Madaniyat va media	45%	40%
Global muloqot	20%	55%

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, rus tili an‘anaviy ilmiy va ish faoliyati bilan bog‘liq, ingliz tili esa global kommunikatsiya va yangi texnologiyalar bilan bog‘liq vazifalarni bajaradi. Shu bilan birga, respondentlarning aksariyati ikki tilning birini to‘ldiruvchi funksiyaga ega ekanini ta‘kidlashdi, bu til integratsiyasining mavjudligini bildiradi.

Muhokama shuni ko‘rsatadiki, ingliz va rus tillari O‘zbekistonda raqobatlashuvdan ko‘ra, ko‘p hollarda integratsiya jarayoni orqali jamiyatning turli qatlamlariga moslashmoqda. Ta‘lim va ish muhiti bu integratsiyaning asosiy vositasi sifatida xizmat qiladi.

XULOSA

O‘zbekistonda ingliz va rus tillarining sotsiolingvistik maqomi ikki asosiy tendensiya orqali tasvirlanadi: raqobat va integratsiya. Tadqiqot natijalariga ko‘ra:

Rus tili ilmiy, texnik va kasbiy sohalarda kuchli mavqega ega bo‘lib, an‘anaviy kommunikatsiya va ilmiy muloqotda asosiy vosita hisoblanadi.

Ingliz tili global integratsiya, yangi texnologiyalar va biznes sohasida kuchli rol o‘ynaydi, shuningdek, yosh avlod orasida keng tarqalgan.

Til integratsiyasi: ikki til ko‘p hollarda bir-birini to‘ldiruvchi vazifaga ega, akademik va professional sohalarda birgalikda qo‘llaniladi. Bu esa O‘zbekistonda til siyosati va sotsiolingvistik rivojlanishning integratsion modelini tasdiqlaydi.

Raqobat elementlari ham mavjud, ayniqsa global ish bozori va yuqori texnologiyalar sohasida ingliz tili ustunlik qilmoqda. Shu bilan birga, rus tili eski dominatsiyasini saqlab qolmoqda.

Kelajakda O‘zbekistonda til siyosati ikki tilda samarali integratsiyani rag‘batlantirish, ularni professional va global kommunikatsiyada muvozanatli qo‘llashga yo‘naltirilishi kerak.

Natijada, ingliz va rus tillari O‘zbekistonda nafaqat raqobat, balki integratsiya jarayoni sifatida ham o‘z rolini oshirmoqda. Ularning birgalikdagi ishlatilishi, ta‘lim va ish muhiti orqali jamiyatning ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Fishman, J. – “Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistics” – New York: Academic Press, 1989. – 112-130 b.
2. Kachru, B. – “The Other Tongue: English Across Cultures” – Urbana: University of Illinois Press, 1992. – 45-67 b.
3. Valieva, G. – “Russian Language in Post-Soviet Space” – Moscow: Nauka, 2010. – 78-102 b.
4. Rahmonova, M. – “O‘zbek tilining jamiyatdagi maqomi” – Tashkent: Fan, 2015. – 34-50 b.
5. Karimov, S. – “Til siyosati va milliy identitet” – Tashkent: Akademnashr, 2017. – 21-40 b.
6. Holmes, J. – “An Introduction to Sociolinguistics” – London: Longman, 2013. – 90-115 b.